

ZALÁN TIBOR: PAPIRVÁROS – egy lassúdad regény, három, letarolva

Zalán Tibor regényfolyamának harmadik része — szokatlan címével — már a regény kézbevétele előtt magára vonja az értelmező kritikus figyelmét. A regényt végiglapozva azonban nemcsak a nehezen értelmezhető alcím (*egy lassúdad regény, három, letarolva*), hanem a szöveg medialitása (a szedés, az ábrák és vendégszövegek, a betűtípusok sokfélesége, a központozás részleges hiánya) is sejteti az olvasóval, hogy nem egy „szokványos” regény elolvasására vállalkozott, amikor a *Papírvárost* vette le a polcról. A posztmodern regény e látványos kellékei vajon öncélúak vagy a cselekmény szolgálatában állnak? Van-e egyáltalán cselekmény? A mondatvégi írásjelek mellőzése és a párbeszédék jelöletlensége nem teszi-e egyetlen végtelen mondattá a szöveget? Egy vagy több szereplő tudatfolyamának ábrázolásáról van-e szó? Hány idősíkkal és cselekményszállal van dolgunk? A nyelv összefogja vagy szétzilálja a cselekményszálakat? Az elbeszélő uralja a nyelvet vagy a nyelv az elbeszélőt? Egyáltalán, hány elbeszélő mondja a történetet, ha egyáltalán van történet? Ilyen és ehhez hasonló kérdésekkel, kisé gyanakodva vágtam neki a regény olvasásának, majd néhány hét múlva újraolvasásának, hogy aztán megszülessen a felismerés: a posztmodern álca mögött sok szempontból nagyon is klasszikus regényt olvasok.

A cím — *letarolva* —, melynek értelmezéséhez a mottóul választott Thomas Mann-idezet is ad némi támpontot, vélhetően a három különböző idősíkon játszódó párhuzamos történet egy-egy szereplőjének egzisztenciális helyzetére, léthe vetettségének értelmetlenségére, kiszolgáltatottságára utal. A hetvenes években beszervezett egyetemista meghasonlása, a rendszerváltásról delíriuma miatt lemaradó építész öntudatlan lebegése lét és nemlét között, valamint egy titokzatos szerelmi kapcsolat férfi szereplőjének halál felé tartó menetelése egy tájfun által letarolt táj (tátrai fenyőerdő) képet idézheti fel a befogadóban, életmetaforává alakítva a *letaroltság, derékba törtség, csontkasága által roncsolt lét* képzetét. A hosszú távon föl nem vállalható élethelyzet a besűgővé tett fiatal fiú történetében, az alkoholizmus világába száműzött, megtagadott lélek öntudatlansága az építész esetében, és a szerelemi szenvedély alulmaradása egy másik romboló, önpusztító szenvedéllyel, a „pálinkaszomjúsággal” szemben, ami „befészkel magát az agyba a csontokba a szervekbe sőt még az izmokba is” (166.), olyan

kiélezett egzisztenciális határhelyzetet teremt a szereplők életében, mely vagy véső pusztuláshoz vagy drasztikus öntudatra ébredéshez vezet. Lét és nemlét határmezsgyéjét tárják tehát élénk ezek a történetek, melyeket akár egyetlen élettörténet különböző állomásaiként, ok-okozati összefüggésben is értelmezhetnénk, ha bizonyos cselekményelemek — az egyetemista fiú öngyilkossága és a pálinkaszomjúságát két és fél liter pálinkával „kúráló” férfi halála — nem döbbeneténék rá minket arra, hogy a több szálon futó cselekmény szálai valójában egymástól független, párhuzamos élettörténeteket mesélnek el. A sajátos tipográfiának tehát történet- és jelentésképző szerepe van: a két élettörténet közé ékelt szerelmi történet a törekeny fiatal lány és a több generációval idősebb alkoholistá férfi között megrázó képet fest két ember egymás ellen és egymásért folytatott küzdelméről. Az első találkozáskor kialakuló szerelemzés felismerésének leírását, a közös élet képeinek felvillantását, a katartikus szerelmi aktusba torkolló szakítási kísérletet, az alkoholizmussal folytatott küzdelmet, a lány összeomlását, a búcsút, vagy épp a férfi átlépésének leírását sajátos titokzatosság lengi körül, ami a kapcsolat szereplőiről a kapcsolat természetére, férfi és nő szokatlan szerelmi drámájára irányítja a befogadó figyelmét. Az időrend megbontása, az autopoézis sajátos megnyilvánulásai (a lányért jövő mentősök beleírása a történetbe, majd kiírásuk onnan, a találkozás többféle változatának elbeszélése), illetve az emlékképek, az alkoholmámor képeinek és a „reális” események elbeszélésének egymásba fonódása balladai homályt vonnak e sajátos és bizonyos elemeiben megrázóan szép történet köré.

Szintén megrázó a beszervezett egyetemista fiú naivsága, aki az üres papírlap aláírásával veszi el önzonosságát. A „törpével” folytatott beszélgetései a diktatúra működési mechanizmusára is rávilágítanak, a „ki mit tud” sajátos paradoxonára, arra, hogy a vallatók a mindentudás látszatának fenntartásával szednek ki olyan információkat, amiről a besűgővé tett ember azt hiszi, hogy már úgyis tudja. Az önzonossági krízis, a „jellemét veszített kis senki szar” vagyok érzése szüli meg a fiúban a kitörés igényét: „nem akarok a barátaimnak sem segíteni, ahogy maga mondja, sem ártani, ahogy én gondolom, nem akarok senkit és semmit megfigyelni, hogy ne kelljen senkiről és semmiről beszámolnom és beszámolólnom, szabad akarok lenni, mint aze-lőtt (...) élni akarok, mint a többi fiatal, akinek semmi gondja az étellel, egymással, nem kell alakoskodniuk, nem kell megfigyelniük, nincsenek

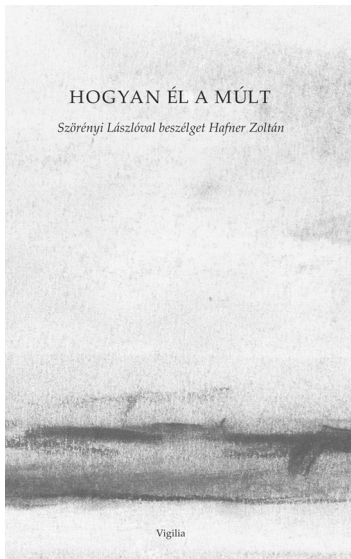
megfigyelési feladataik, nem kell a másik háta mögött kijátszani egymást, szeretnék megint tiszta tekintettel mások szemébe nézni, következmény nélkül, élni szeretnék, élni szabadon, boldogan, szorongások és elvárások nélkül, ahogy a magamfajta fiatalember él” (241.). A kitörés lehetetlensége vezet el az öngyilkossághoz, a lélektani megokoltságot azonban itt is felülírja a hagyományos időrend megbontása, hiszen a mozaikszerűen egymásba illeszkedő történetdarabkák csak a regény végén adják ki a teljes történetet. A regény felénél elbeszélő öngyilkosság *acte gratuit*-nek tűnik mindaddig, míg a regény vége felé el nem hangzik a fent idézett részlet, és fény nem derül arra az önazonossági krízisre, mely a kilépés képtelenségének ismeretében lehetlenné teszi az élet folytatását.

Az építész története az egyetlen, mely a haláltól az élet felé tart. Az állati létbe süllyedt ember áll a középpontban, aki annak ellenére, hogy elnyomja magában a lélek szavát, nagyon is reflektáltan éli meg egzisztenciális lecsúszását és kifordulását emberi mivoltából: „a lélek elhalásának folyamatát semmilyen műszerrel nem tudjuk kimutatni, tehát, nagyon is elképzelhető lehet az, hogy az alkoholszomj előli az emberben a lelket, és nem marad más belőle, mint egy működést felmutató, szervezett halmaz, egy húsból, vérből és csontból összeálló érzéketlen gépezet, amelyik végzi a létezés rámért napi robotját, miközben semmilyen örömet nem lel ebben” (90.). A halott barát semmiből felbukkanó felesége, aki

elhozza Máté írásait, és egyúttal kirángatja az építész öntudatlanságából, nem szűnő alkoholmámorából, rejtélyes figura, aki lehetővé teszi a főhős számára a múlttal való szembenézést, a gyerekkori emlékek feldolgozását, a barátság és felelősség újbóli átélését. A reménykeltő cselekményszál ellenére is kérdés marad azonban, hogy merre tart az építész története, hiszen sok mindenre nem kapunk választ a regény olvasása közben, különösen arra nem, hogy „mi van akkor, ha már magam is csak szemlélője vagyok az életemnek”? (223.)

Felmerülhet a kérdés, mi tartja össze a három történetet. Minden bizonnyal az elbeszélői nyelv. A nyelv kifejezőerejébe vetett hit ugyanis — noha a regény olykor a kimondhatóság határait feszegeti — nem kérdőjeleződik meg. Az elbeszélő uralja a nyelvet, melyet gyakran kifordít önmagából: durva, trágár kifejezésekkel, naturalisztikus leírásokkal hökkentve meg az olvasót. A nemritkán brutális, blaszém (szex)jelenetek, a delírium állapotának külső és belső nézőpontból történő ábrázolása, a nyersen szókimondó párbeszéd, a látszólag funkciótlan lexikonszövegek, az irodalmi allúziók és autopoétikus kiszólások egységes elbeszélői nyelvvel olvadnak össze a regény világában, mely végső soron arra keresi a választ, van-e visszaút olyan élethelyzetekből, melyekben az *én* identitása és integritása végleg elveszettnek tűnik. (Kortárs Kiadó, Budapest, 2013)

ÉRFALVY LÍVIA

A VIGILIA KIADÓ AJÁNLATA

HOGYAN ÉL A MÚLT

Szörényi Lászlóval beszélget Hafner Zoltán

Szörényi László a hazai irodalomtörténet-írás nemzetközileg is elismert tudósa, népszerű egyetemi oktató, akit legendás műveltsége méltán tett szakmai körökön túl is ismertté. Mivel kiváló előadói és mesélőképességekkel rendelkezik, kézenfekvő volt, hogy felkérjük, meséljen nem mindennapi életéről. Szörényi professzor hatalmas tudományos apparátust mozgat lenyűgöző könnyedséggel, és közérthető, élvezetes stílusban beszél távoli korokról és a magyar közelmúltról. A könyv egyúttal számvetés is azokkal a történelmi traumákkal és társadalmi problémákkal, amelyek a diktatúrák elmúltával is velünk maradtak. Az interjút Hafner Zoltán irodalomtörténész, Szörényi hajtani tanítványa, jelenleg intézeti munkatársa készítette; a kötethez Krasznahorkai László írt bevezető kisesszét.

Ára: 1.800 Ft